

En primadonna på Gjøvik

Av Malene W. Gundersen, spesialbibliotekar
Helsedirektoratet
Avdeling for bibliotek og publikasjoner,

Konsentrasjonen av medisinske og helsefaglige bibliotekarer fra hele landet var under årets SMH-dager på Gjøvik så stor at «Alle har en bibliotekar på Gjøvik» ikke var langt fra sannheten. Både mandagens seminar og de to etterfølgende konferansedagene var godt besøkt, og heldig var det, siden det var mye interessant å hente. Vi fikk faglig påfyll, vi fikk innsikt i arketyper, vi fikk presentert prosjekter fra hele landet og kanskje fikk vi også et spark i vår kunnskapsbaserte bak. I det følgende vil jeg presentere et ikke representativt utvalg av foredrag fra SMH-dagene, finne frem min indre primadonna og i stor grad unnlate å basere det på empiri.

Kritisk blikk på skimrende gull

At ikke alt som glimrer er gull, har de fleste av oss sannsynligvis erfart gjentatte ganger både i og utenom yrkeshverdagen vår. Når Kjetil Brurberg fra Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten illustrerer dette med tabloide budskap som hevder at rødt kjøtt gir kreft, mens superbokkoli motvirker kreft og at oralsex gir kreft mens onani motvirker kreft, fremstår det desto tydeligere at gullkornene kanskje ikke ligger så tett som man kunne håpe på.

Når forskningen villeder fremfor å veilede er ferdigheter i kritisk vurdering gyldne egenskaper. Mandagens kurs var en innføring dette. Omtrent 60 deltakere ble gjennom hverdagslige temaer som kortvarige brystforstørrelser forårsaket av vakuumpumper, yoghurt som årsak til fedme blant barn og Strømsgodsets prestasjonsfremmende strukturerte vann, loset inn i en verden av randomiserte kontrollerte forsøk, konfidensintervall, absolutt risiko reduksjon og tilfeldige feil.

Hvem er jeg?

Dette kritiske blikket ble med meg videre de neste dagene, men før jeg fikk brukt det noe særlig kom en danske på scenen for å snakke om arketyper. Ifølge **Helle Hedegaard Hein** fra Copenhagen Business School (CBS) finnes det fire av disse.

Da hun inntok scenen begynte fortellingen med det første forskningsprosjektet hvor hun gjennom observasjon skulle undersøke splittelsen mellom leger og sykepleiere på et

større dansk sykehus. Fra legens innspill om at hele observasjonsgreia ikke fungerte, og om hun ikke bare kunne sette seg i hjørnet og late som om hun var medisinstudent, vedde fortellingen seg gjennom et bemerkelsesverdig hendelsesforløp fylt av fordommer, forutinntatthet, kommunikasjonsbrist og nykker av diverse slag.

Neste oppdrag førte Helle til Det Kongelige Teater. Her skulle hun gjennom observasjon av tre års oppsetninger, intervjuer og interne ledermøter komme frem til at hun måtte utvikle en ny teori. Uvitende om fremgangsmåten for dette henvendte hun seg til CBS for veiledning og fikk rådet: «Ved du hvad? Det synes vi du skal lade være med.» Og i tillegg kunne de opplyse om at hun var for ung til å utvikle ny teori. Redningen lå i litteraturen som sa at metoden for teoriutvikling måtte bli grounded theory, noe som medførte at hun skulle glemme alt hun hadde lært fra før og begynne på nytt ut fra observasjonene. Fra analysen av datamaterialet trådte det frem fire arketyper.

Primadonnaen har et eksistensielt forholdt til arbeidet sitt, og det er her meningen med livet ligger. Skillet mellom arbeid og fritid er utydelig når det er den høyere saks tjeneste det jobbes for. I tillegg vil primadonnaer heller stå i konflikt med lederen enn å inngå kompromiss på bekostning av egen arbeids-etikk. Verdt å vite er det at ros sjeldent aksepteres. Gitt at prestasjonen i primadonnaens egne øyne kun var middelmådig, vil ros skape

en negativ reaksjon ved erkjennelsen av at det åpenbart ikke er andre som jobber i den høyere saks tjeneste. Nøyes heller bare med et enkelt «Takk.» for det som primadonnaen har delt med verden.

Prestasjons-tripperen finner lykken i å prestere. Det er en kortvarig lykke, men heldigvis forekommer den relativt ofte. Arketypen deles videre inn i de ekstroverte og de introverte. De **ekstroverte** finner energi og motivasjon i positive tilbakemeldinger fra andre gitt foran et publikum. De er utpregede konkurransemennesker, men gitt at andre ikke deltar i konkurransen, klarer de fint å finne på sin egen. Ekstroverte prestasjons-tripperer er enkle å lede ettersom de bare trenger et mål å jobbe mot. Hva målet er har mindre betydning. Den **introverte** prestasjons-tripperen er den typiske nerden som finner lykken ved å knekke en faglig nøtt og opplever en tilnærmet symbiotisk tilstand med nøtten hvor både tid og sted forsvinner. Også den introverte er konkurranseinnstilt, men hovedsakelig gjennom å utfordre seg selv med mål om forbedring. Lederen kan bli frustrert over at den introverte kaster all sin kjærlighet på hobbyprosjekter som ingen er interessert i. Den introverte kan derimot bli frustrert over å måtte delta på møter som ikke oppleves som relevante, noe som gjelder nesten alle møter.

Pragmatikere er den tredje arketypen. De er gode, lojale, samvittighetsfulle og finnes ofte i de spesialiserte yrkene. For pragmatikeren er det viktig å ha et mål som gjør det mulig å vurdere når arbeidet er godt utført. I denne sammenhengen er veiledning fra og standarder satt av leder viktige. Får denne arketypen ikke feedback fra lederen blir de på jobben til seint på kveld for å sikre at kvaliteten er tilstrekkelig god. Dette medfører at skillet mellom arbeidsliv og fritid viskes ut – et skille som er av stor betydning for pragmatikeren. Når ikke batteriene blir ladet fullt opp i fritiden, melder stresset seg og sykdommen lurer rett rundt hjørnet.

Siste arketype er **lønnsmottakeren**. Her ligger fokus på å få jobben overstått for å kunne komme i gang med å ha fri. Det er tilnærmedesvis ingen lykke å finne i arbeidslivet, og meningen med livet finnes utelukkende

kende utenfor jobben. Dette er typen som bevisst kommer 10 minutter for sent på jobb hver dag og etterfølgende nyter å regne ut hva den kortere arbeidsdagen tilsvarer i lønnsøkning. Denne arketypen fungerer som gift for de tre andre arketyperne, siden lønnsmottakeren ofte sprer motvilje og negativitet på den arbeidsplassen de andre arketyperne setter så høyt.

De tre førstnevnte arketyperne opplever med mer eller mindre ujevne mellomrom «kicks» på arbeidsplassen: øyeblikk av varierende varighet hvor de oppnår suksess, løser oppgaven eller føler de gjør en forskjell. Slike «kicks» er helt nødvendige for videre opprettholdelse av motivasjon, dedikasjon, ansvarfølelse og arbeidsglede. Går de tre arketyperne for lenge uten «kicks» vil de regredere til å bli lønnsmottakere og oppføre seg som slike: «Mitt skrivebord er for lite», «Mitt skrivebord har ikke hev/senk», «Vi har ikke fruktordning...!». Faren er altså nærværende for oss alle. Denne lønnsmottaker-tilstanden vil vedvare til det neste jobbrelaterte kick.

Meldingen fra Helle var tydelig: «Hver enkelt af os tilhører én, og kun én, af arketyperne!». Flere av bibliotekarene i publikum plasserte umiddelbart seg selv, og adskillige intetanende andre, i passende boks. Det var anerkjennende hodenikk, humring og «Ja! Jeg tenkte også på deg da hun fortalte om den introverte prestasjons-tripper» etterfulgt av godhjertede smil og glimt i øynene. For undertegnede faller denne kategoriseringen litt vanskeligere. Det er dager hvor mitt skrivebord mangler hev/senk-funksjonen og fruktordningen på jobb er forkastelig når det kun er appelsiner igjen. Det er dager hvor jeg «bare skal gjøre det her» før jeg går hjem og middagen blir flere timer forsinket. Det er dager hvor jeg smiler helt til jeg legger meg fordi deltakere ga meg gode tilbakemeldinger på et kurs jeg holdt. Og så er det dager hvor jeg blir indignert og rystet over uttalelser og handlinger fra fagpersoner jeg hadde ventet annet fra. Mitt umiddelbare forsvar for min manglende klassifiseringsevne var at arketyperne måtte være spesielt tilpassede norske forhold. Det ble en kortvarig lykke til jeg innså at både Helle Hedegaard Hein og undertegnede er danske og at det å forkaste på bak-

grunn av manglende overførbarhet over landegrenser dermed kommer til kort. Inntil håndfast diagnostisering foreligger, vil jeg derfor med manglende selvinnsikt kalle meg en prestasjons-trippende pragmatiker med primadonnanykker. Og det er på de gode dagene.

«Vis meg din empiri!»

En enkelt time etter Helle forlot rampelyset var det **Tord Høyviks** tur til å innta scenen med foredraget «Lettere sagt enn gjort. Veien fra praktisk kunnskap til kunnskapsbasert praksis». Etter Tords 90 minutter i rampelyset var det lite jeg var enig med ham i, men tittelen kunne vi stadig enes om: det var lettere sagt enn gjort.

Som bibliotekar har deler av min utdanning og hele min karriere vært innen medisinsk og helsefaglig bibliotekvirksomhet. Det begrenser unektelig min forståelsesevne og påvirker med sikkerhet hvordan jeg tolker ting. Kunnskapsbasert praksis (KBP) er en stor greie i min hverdag, kunnskapsbasert bibliotekpraksis er dessverre en mye mindre greie og jeg innrømmer gjerne at jeg burde visst mer om teamet. Når dette ble kombinert med et nylig gjenopplivet kritisk blikk og legitimeringen av alle fire arketyper reaksjonsmønstre, var det flere av Tords uttalelser som fikk meg til å steile. Han ville inspirere, provosere og/eller konvertere. Han traff meg med ett av de tre målene sine. Spørsmålene jeg ble tvunget til å stille meg selv var da om vi bibliotekarer virkelig er så forskjellige fra helsepersonell, om Tord og jeg rett og slett er uenige, eller om jeg lever i min egen lille verden?

Det var ganske tidlig i foredraget at Tord la vilje til innovasjon og ønske om forbedring til grunn for KBP. Ut fra dette trakk han at KBP dermed bryter med verdibasert og tradisjonsbasert praksis og forutsetter systematisk arbeid med empiriske data (1). Gitt at dette stemmer, blir det store spørsmålet: Er kunnskapsbasert praksis for bibliotekarer lik den biten helsefaglig kunnskapsbasert praksis betegner forskningsbasert praksis? Riktignok finnes det flere definisjoner på KBP, men essensen jeg har fått med meg er at praksis først kan betraktes som kunnskapsbasert når både forskningsbasert og erfaringsbasert kunnskap

integreres med brukerens verdier og preferanser i en gitt kontekst (2). Jeg ser ikke dette som brudd med det tradisjonsbaserte og det verdibaserte. Verdier nevnes eksplisitt i flere definisjoner og tradisjon kan påvirke både erfaringen, brukeren og konteksten. Tradisjonens betydning er vel ikke så enkel at den utelukkende medfører at morgendagens handlinger kun utføres fordi vi gjorde det samme i går?

Når jeg i denne undringen søker hjelp på verdensveven for å komme nærmere essensen av den kunnskapsbaserte bibliotekargjerning, ledes jeg til Wikipedias post om Evidence based library and information practice (3). Her er teksten ganske kort og tilsynelatende tydelig: kunnskapsbasert praksis innen bibliotek- og informasjonsfag medfører at beslutninger baseres på forskningsstudier og at disse studiene er utvalgt og tolket i henhold til visse normer som er karakteristiske for KBP. Disse normene er blant annet å se bort fra teoretiske og kvalitative studier samt å vurdere kvantitative studier opp mot et snevert sett av kriterier for hva som regnes som evidens. Konklusjonen i Wikipedia er at dersom disse metodologiske kriteriene ikke er anvendt, bør man heller snakke om forskningsbasert bibliotekpraksis fremfor kunnskapsbasert. Logikken den anonyme forfatteren sikkert har tiltenkt avsnittet, forsvinner helt for meg underveis i denne tilnærmede sirkeldefinisjonen. Kunnskapsbasert praksis oppnås når forskningen lever opp til visse metodologiske kriterier, mens resten bare er forskningsbasert kunnskap?

Wikipediaposten baserer seg på tre referanser (strengt tatt kun to, siden to av dem refererer til samme artikkel), alle skrevet av samme forfatter fra Det Informationsvitenskapelige Akademi i Danmark (tidligere kjent som Danmarks bibliotekskole). Noe av det KBP har lært meg er ikke å ha blind tillit til ekspertvurderinger fra grå eminenser. Hva kuløren enn måtte være, baserer Wikipediaposten seg på en enkelt person som kilde. Under avsnittet Further reading blir jeg tipset om Evidence-Based Practice for Information Professionals: A Handbook av Andrew Booth og Anne Brice. Jeg søker den opp i BIBSYS og ser at biblioteket jeg jobber ved har den i samlingen – og at den ble utlånt til meg for flere måneder siden. Da er det vel på tide å

åpne boken. Om ikke annet vil jeg etter endt leseøkt kunne basere meg på tre eminenser.

I håndboken av Booth og Brice presenteres tidlig en definisjon av Anne McKibbin ved McMaster University som vektlegger validiteten, viktigheten og overførbarheten til kunnskap man har oppnådd gjennom rapportering fra brukere, observasjoner fra bibliotekarer og hentet fra forskning. Etterfølgende kommer tilpasning i forhold til brukerens behov og preferanser (4). Visst finnes det mange andre utfordringer innen kunnskapsbasert praksis for bibliotekarer enn de helsepersonell støter på, men her er bibliotekarer ikke nødvendigvis så langt fra helsepersonell likevel. Og forskningsbasert kunnskap er ikke lenger lik kunnskapsbasert praksis. Og empiri ikke det eneste vi skal basere våre handlinger på. Og min verden er kanskje ikke så langt fra den omkringliggende verden, som jeg en kort stund fryktet.

Derfor steilede jeg når jeg hørte «Vis meg din empiri!» fra scenen på Gjøvik. Men takket være Helles arketyper gjenkjente jeg min egen primadonna som reiste seg, hyttet med neven og sa: «Når man jobber i en høyere saks tjeneste kan man ikke ignorere brukeren eller glemme sin egen erfaring. Har ikke samfunnet og kulturen på arbeidsplassen noe å si? Og når ingen empiri er å oppdrive, skal jeg da bare drive dank?». Jeg kjente et sug i magen og fikk lyst til å slenge dramatisk med det lange håret jeg ikke hadde. Men jeg satt rolig med min forhøyede puls og tenkte.

Nå, en stund etter konferansen, tenker jeg stadig. Tord Høyvik provoserte meg, både med sine påstander og i egenskap av å være en ekstern som gjorde seg klok på meg og mitt felt. Men bare mellom oss to kan jeg godt innrømme det: jeg ble også litt inspirert. Nå skal jeg nemlig finne ut av hva det er jeg driver med. Og denne gangen skal jeg begynne på det før hverdagens rutiner kommer og tar meg.

Takk til alle i arrangementskomiteen, til deltakerne og til SMH for fine dager, gode samtaler og nyttig reisestipend. Jeg gleder meg allerede til 2014.

Litteratur

- (1) Høyvik T. P 52/12: Mer tiger enn teknikk. Plinius, 13. september 2012
<http://plinius.wordpress.com/2012/09/13/p-5212-friske-bibliotekarer/> [9. 11. 2012]
- (2) Høgskolen i Bergen - Senter for kunnskapsbasert praksis, Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten. Kunnskapsbasert praksis. Kunnskapsbasertpraksis.no, 2012
<http://kunnskapsbasertpraksis.no/kunnskapsbasert-praksis/> [9. 11. 2012]
- (3) Evidence based library and information practice. Wikipedia, 15. mai 2012
http://en.wikipedia.org/wiki/Evidence_based_library_and_information_practice [9. 11. 2012]
- (4) Booth A, Brice A. Evidence-based practice for information professionals : a handbook. London: Facet Publ.; 2004.